

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie „Zielona księga w sprawie uwalniania potencjału przedsiębiorstw z branży kultury i branży twórczej”

COM(2010) 183 wersja ostateczna

(2011/C 51/09)

Sprawozdawca: **Claudio CAPPELLINI**

Współsprawozdawca: **Jörg LENNARDT**

Dnia 27 kwietnia 2010 r. Komisja Europejska, działając na podstawie art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE), postanowiła zasięgnąć opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie:

„Zielona księga w sprawie uwalniania potencjału przedsiębiorstw z branży kultury i branży twórczej”

COM(2010) 183 wersja ostateczna.

Komisja Konsultacyjna ds. Przemian w Przemysle (CCMI), której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 8 września 2010 r. Mając na względzie rozpoczęcie nowej kadencji Komitetu, Zgromadzenie Plenarne postanowiło przeprowadzić głosowanie nad niniejszą opinią na sesji plenarnej w październiku i zgodnie z art. 20 regulaminu wewnętrznego wyznaczyło Joosta VAN IERSELA na sprawozdawcę generalnego.

Na 466. sesji plenarnej w dniu 21 października 2010 r. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny przyjął 71 głosami – 1 osoba wstrzymała się od głosu – następującą opinię:

1. Zalecenia i propozycje

Kierując się pytaniami zaproponowanymi przez Komisję w zielonej księdze (COM(2010) 183 wersja ostateczna z 27 kwietnia 2010 r.) i opierając się na zaleceniach opracowanych już przez platformę ds. potencjału branży kultury i branży twórczej i na dialogu zainicjowanym w jej ramach, również w trakcie wysłuchań *ad hoc*, Komitet formułuje szereg konkretnych zaleceń i propozycji mających wesprzeć europejską branżę kultury i branżę twórczą (PKT):

1.1 Zalecenia

EKES:

a) Zachęca Komisję do kontynuacji wysiłków na rzecz lepszego zdefiniowania tego sektora, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji społecznej i ekonomicznej osób zajmujących się działalnością twórczą, i odpowiedniejszego odzwierciedlenia go w statystykach. W rzeczywistości brak jest jednoznacznej i powszechnie przyjętej definicji branży kultury i branży twórczej, która jest podstawowym warunkiem:

i. wspierania procesu uznania specyfiki PKT;

ii. przeanalizowania wpływu PKT na długoterminowy wzrost, międzynarodową konkurencyjność, rozwój regionalny i spójność terytorialną;

iii. przyjmowania polityki uwzględniającej specyfikę sektora kultury poprzez rzeczywiste wprowadzenie w życie art. 151 ust. 4 Traktatu WE, a obecnie art. 167 ust. 4 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

b) Zaleca Komisji wzmoczenie wysiłków na rzecz stworzenia europejskiej przestrzeni kreatywności poprzez promowanie europejskich ram regulacyjnych opartych na sprawiedliwym dostępie do rynku, wolnej konkurencji, walce z nadużywaniem pozycji dominującej, wsparciu i rozwoju MŚP i rzemiosła, promowaniu różnorodności kulturowej, ochronie praw własności intelektualnej i zwalczaniu piractwa, ze szczególnym uwzględnieniem potencjału tego sektora związanego z technologiami cyfrowymi.

c) Życzy sobie, by przyjęto korzystne zasady opodatkowania oraz nowe modele i instrumenty wspierające finansowanie projektów w tym sektorze, a także tworzenie partnerstw publiczno-prywatnych z możliwością udziału obywateli (PPPP – *Participatory Public-Private Partnerships*). Innymi słowy, w tym kontekście chodzi o uzupełnienie tradycyjnego modelu partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP) bezpośrednim udziałem obywateli ⁽¹⁾.

⁽¹⁾ Por., w innym kontekście, opinię w sprawie ulepszenia modeli partycypacyjnych partnerstw publiczno-prywatnych przy udostępnianiu usług dla wszystkich w UE-27 (TEN/402; opinia przyjęta przez EKES na sesji plenarnej we wrześniu 2010 r., jeszcze nieopublikowana w Dz.U.).

- d) Podkreśla wkład PKT do realizacji celów strategicznych spójności europejskiej i zaleca, by samorządy lokalne (gminy, regiony itp.) we współpracy z innymi podmiotami terytorialnymi (uczelnie wyższe, banki, stowarzyszenia, publiczni i/lub prywatni wytwórcy treści itp.) wspierały popularyzowanie PKT i ich włączanie do rozwoju regionalnego.
- e) Zwraca uwagę na potrzebę odpowiednich środków dla przeciwdziałania trudnemu położeniu przedsiębiorstw w tym sektorze, zwłaszcza MŚP, oraz osób zajmujących się działalnością twórczą, a także na potrzebę wsparcia dążeń do uzyskania masy krytycznej inwestycji w tym sektorze poprzez wykorzystanie tak zwanych korzyści skali w celu zapobieżenia penetracji rynku europejskiego przez produkty kulturalne, które zachęcają do przyjęcia wzorców zachowania o niekorzystnym wpływie na kulturę europejską lub też mogą doprowadzić do prawdziwej kolonizacji kulturalnej.
- f) Akcentuje rolę TIK (np. inicjatyw UE w ramach projektu „Internet w przyszłości”) w zapewnianiu nowych możliwości (łączność szerokopasmowa czy też usługi wsparcia kreatywności, szczególnie na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania lub o niskich dochodach), zarówno w odniesieniu do wytwarzania produktów i usług kreatywnych, jak i do ich rozpowszechniania i korzystania z nich przez użytkowników końcowych.
- g) Podkreśla potrzebę propagowania większej wiedzy na temat branży twórczej na poziomie kształcenia podstawowego i zawodowego, na co zwrócono już uwagę na szczelbu europejskim w Międzynarodowej karcie rzemiosła artystycznego.
- h) Podkreśla potrzebę rozważenia bardziej odpowiednich instrumentów, które ułatwiałyby dostęp do kredytów kreatywnym przedsiębiorstwom i pracownikom sektora, co sprzyjałoby z jednej strony zwróceniu większej uwagi na aspekty opłacalności gospodarczej i finansowej projektów i dzieł realizowanych przez przedsiębiorstwa, a z drugiej – rozwijaniu zdolności instytucji kredytowych do oceny potencjału gospodarczego i finansowego projektów związanych z kulturą i kreatywnością.
- i) Podkreśla wreszcie, że konieczne jest, by w obrębie instytucji UE wspierać głębszą refleksję na temat społecznych skutków tworzenia klastrów kreatywności i na temat poprawy warunków pracy osób zatrudnionych w sektorze.
- poprzez udostępnienie swej wiedzy specjalistycznej i sieci kontaktów.
- b) Tworzenie – na podstawie projektów pilotażowych zainicjowanych na niektórych obszarach Unii – fizycznych miejsc spotkań i eksperymentów o charakterze nieformalnym (wzorem *science shops*, ośrodków przyszłości, miasteczek multimedialnych – *Multimedia Parks* – itp.), które to miejsca mogłyby sprzyjać bezpośredniemu uczestnictwu grup docelowych obejmujących obywateli, użytkowników i członków stowarzyszeń oraz zorganizowane społeczeństwo obywatelskie. Celem jest wsparcie udziału całej UE w rozwoju potencjału branży twórczej nie tylko w dużych ośrodkach miejskich uważanych często za jedyną siłę napędową procesów rozwoju kreatywności. W związku z tym społeczności lokalne i regionalne, a także stowarzyszenia MŚP i rzemiosła mogą odgrywać zasadniczą rolę we włączeniu PTK do rozwoju regionalnego (przez zastosowanie zasady „najpierw myśl na małą skalę” przewidzianej w europejskim programie „Small Business Act”).
- c) Wsparcie „rynku wewnętrznego” kreatywności poprzez promowanie:
- i. obiegu,
 - ii. faktycznego korzystania ze swobody przedsiębiorczości,
 - iii. wzajemnego uznawania udokumentowanych kwalifikacji zawodowych i kompetencji,
 - iv. opracowania faktycznego systemu wsparcia dla sektora (zharmonizowany system podatkowy w celu ochrony osób zajmujących się działalnością twórczą, dorobku kreatywnego, umowy o unikaniu podwójnego opodatkowania itp.),
 - v. wymiany sprawdzonych rozwiązań oraz rozwoju koprodukcji i partnerstw ponadnarodowych poza partnerstwami publiczno-prywatnymi (np. w formie układów wielostronnych między odbiorcami i dostawcami treści – *content providers*), także przy pomocy nowych modeli uczestnictwa w partnerstwach na poziomie regionalnym i lokalnym.
- d) Pogłębienie dialogu między uczelniami wyższymi a MŚP, przedsiębiorstwami rzemieślniczymi i ich stowarzyszeniami przedstawicielskimi; rozwój umiejętności informatycznych i technologicznych uczniów; podejmowanie inicjatyw na rzecz tworzenia nowych przedsiębiorstw w sektorze, także za pośrednictwem różnych form uczenia się od innych (*peer-coaching*).
- e) Wsparcie finansowania kreatywności poprzez – z jednej strony – sporządzenie na szczelbu wspólnotowym wytycznych planu biznesowego do realizacji projektów, usług i działań związanych z kreatywnością i kulturą oraz konkretnych wskaźników efektywności ułatwiających przeprowadzanie techniczno-ekonomicznej oceny inwestycji podejmowanych w sektorze, a – z drugiej strony – wprowadzenie korzystnych kredytów, mieszanych, publiczno-prywatnych funduszy gwarancyjnych dla MŚP, finansowania odnawialnego oraz nowych form stowarzyszenia i partnerstwa między różnymi zainteresowanymi stronami w odnośnych branżach (TIK, działalność wydawnicza, przemysł filmowy, muzyka itp.).

1.2 Propozycje

W związku z powyższym EKES pragnie zwrócić uwagę instytucji europejskich i całej Komisji (a nie wyłącznie poszczególnych działów specjalistycznych) na zbiór praktycznych propozycji wspierających PKT:

- a) Zapoczątkowanie „zorganizowanego dialogu” ze wszystkimi zainteresowanymi stronami oraz inicjatyw mających na celu pogłębienie refleksji i świadomości na temat roli PKT na terytorium UE we współpracy ze wszystkimi zainteresowanymi instytucjami wspólnotowymi, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów znajdujących się w trudnym położeniu oraz obszarów objętych polityką spójności. EKES wyraża pełną gotowość do wsparcia dialogu zorganizowanego i do współpracy z innymi instytucjami wspólnotowymi

2. Czym są przedsiębiorstwa z branży kultury i branży twórczej (PKT)?

2.1 W strategii „Europa 2020” uznaje się, że europejska branża kultury i branża twórcza (PKT) odgrywają kluczową rolę we wzroście i konkurencyjności oraz mają istotne znaczenie dla przyszłości Unii Europejskiej i jej obywateli. Są one siłą rzeczy źródłem innowacji i zatrudnienia, a także płaszczyzną współpracy między różnymi obszarami działalności przemysłowej. Są one również czynnikiem przewagi komparatywnej, którego nie można odtworzyć w innych dziedzinach, oraz czynnikiem rozwoju lokalnego i motorem przemian przemysłowych.

2.2 EKES podkreśla również rolę, jaką PKT odgrywają w społeczeństwie europejskim jako środek wspierający pluralizm i różnorodność kulturową, a także narzędzie promowania tożsamości europejskiej. Ponadto przyczyniają się one do podniesienia jakości życia, tolerancji oraz zapobiegania postawom sprzecznym z godnością ludzką, integracją i otwartością na innych.

2.3 Ambitnym celem niniejszej opinii jest ujawnienie pełnego potencjału przedsiębiorstw z branży kultury i branży twórczej, które stanowią oś nowej strategii „Europa 2020”, co zostało także podkreślone przez Radę Europejską, i kluczowe podmioty w kontekście przemian przemysłu europejskiego. Wymaga to przede wszystkim odpowiedniej znajomości zjawisk będących przedmiotem badania, przy podziale na konceptualizację, analizę procesów produkcji i konsumpcji oraz zarządzanie.

2.4 Chociaż mówi się ogólnie o PKT, to należy zachować rozróżnienie między pojęciami „kultury” i „kreatywności”. Podczas gdy termin „kultura” odnosi się ogólnie do całości wiedzy, zwyczajów i poziomów rozwoju artystyczno-naukowego w określonej epoce lub w obrębie określonej grupy społecznej⁽²⁾, „kreatywność” oznacza, w ścisłym znaczeniu, zdolność myślenia w sposób innowacyjny, czyli opracowywania nowych koncepcji, które łączą w niespotykany dotąd sposób pewne elementy rzeczywistości (np. procesy, przedmioty, wiedzę itp.). Powyższych terminów nie należy z kolei mylić z terminem „innowacyjność”, który zasadniczo odnosi się do procesów i produktów będących wynikiem zastosowania wiedzy, technik i instrumentów⁽³⁾.

Jest to zasadnicze rozróżnienie, ponieważ z jednej strony pozwala ono oddzielić pojęcia często błędnie stosowane w języku potocznym, a z drugiej strony uwydatnia ściśle powiązania między kulturą, kreatywnością i innowacyjnością (zob. także konkluzje Rady UE na temat wkładu kultury w rozwój regionalny i lokalny z dnia 29 kwietnia 2010 r.).

2.5 Wielowymiarowy charakter kultury i kreatywności sprawia, że trudno jest określić jedną metodę badawczą; na jednym biegunie znajduje się pogląd, że kreatywność ogranicza się jedynie do działalności kulturalnej, a na przeciwnym

opinia, że wszystkie sektory są ze swej natury twórcze. W związku z tym przy określaniu tzw. „branż twórczych” istnieje ryzyko pewnej arbitralności, co może odbić się negatywnie na skuteczności polityki na rzecz wsparcia strategii „Europa 2020”.

2.6 Kwestia wytyczenia granic tego sektora wiąże się również z problemem jego postrzegania zarówno wewnątrz (podmioty tego sektora, które nie uważają, że należą do jednej konkretnej branży), jak i na zewnątrz (społeczeństwa, które nie uznają pracowników branży kultury i branży twórczej jako należących do osobnego sektora).

3. Ogólny obraz PKT w Europie

3.1 Zgodnie z definicją Komisji Europejskiej, PKT odpowiadają za ok. 2,6 % PKB UE-27 oraz zapewniają miejsca pracy dla około 5 milionów osób (źródło: zielona księga, COM(2010) 183 wersja ostateczna). Inne źródła wskazują na jeszcze większy udział tych branż. Zróżnicowanie danych statystycznych jest oczywiście odzwierciedleniem różnorodności definiowania ugrupowań branżowych objętych definicją PKT (zob. zalecenie w punkcie 1.1.a).

3.2 W bilansie handlowym UE-27 w głównych sektorach związanych z kreatywnością odnotowano nadwyżkę w wysokości 3 mld euro (dane z 2007 r.). Według UNCTAD (*Creative economy report* – Raport w sprawie gospodarki kreatywnej, 2008 r.) branża twórcza pozostaje pod względem wzrostu jednym z najważniejszych sektorów handlu światowego. W latach 2000–2005 handel dobrami i usługami związanymi z kreatywnością wzrósł o prawie 9 % w skali światowej, co potwierdza korzystne prognozy dotyczące wzrostu w długim okresie.

3.3 Typowe profesje w tym sektorze to artyści, twórcy pomysłów, producenci, wydawcy, wykonawcy, jednak zasadniczą rolę odgrywają także bardziej tradycyjne zawody, o aspektach zarówno technicznych, jak i przedsiębiorczych, takie jak rzemiosło. Należy jednak zwrócić uwagę, że nie istnieją odpowiednie regulacje dla sektora, brakuje konkretnego uznania poszczególnych profesji branży, jak również brak ochrony społecznej ukierunkowanej na te kategorie zawodowe (np. ochrony warunków umów zawieranych na bardzo krótki okres, zapewnienia zabezpieczenia społecznego czy wspierania mobilności międzynarodowej).

3.4 Niemniej jednak PKT przedstawiają istotny potencjał dla wzrostu i zatrudnienia w UE. Kreatywność jest bowiem powszechnie uważana za siłę napędową inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, tym samym zaś również kultura odgrywa fundamentalną rolę w rozwoju opartego na wiedzy społeczeństwa informacyjnego. Ponadto obie branże nie tylko stanowią narzędzia bardziej konkurencyjnej i rozbudowanej oferty, lecz także stymulują zapotrzebowanie na treści, uczyć różnorodności kulturowej i pomagają w zwalczaniu wykluczenia i dyskryminacji.

⁽²⁾ Zob. opinia EKES-u w sprawie sektora kultury w Europie (Dz.U. C 108 z 30.4.2004, s. 68).

⁽³⁾ Zob. opinia EKES-u w sprawie: „Uwolnić i wzmocnić potencjał Europy w dziedzinie badań, rozwoju i innowacji” (Dz.U. C 325 z 30.12.2006, s. 16; por. w szczególności pkt 4.12 i przyp. 55).

3.5 Kreatywność ma również zasadnicze znaczenie dla konkurencyjności międzynarodowej, gdyż nadaje produktom wartość niematerialną i przekształca je w szczególną formę „doświadczenia”. Obecnie wszakże w ramach coraz większej liczby rodzajów działalności gospodarczej, które wprawdzie nie należą do branży twórczej w wąskim rozumieniu, przeznaczają się coraz bardziej pokaźne zasoby na działalność twórczą jako czynnik wytwarzania produktów. Branża twórcza ma zatem nie tylko zasadnicze znaczenie dla konkurencyjności międzynarodowej przedsiębiorstw, lecz wpływa również pozytywnie na pozostałe obszary gospodarki⁽⁴⁾.

3.6 Innym aspektem, którego nie należy bagatelizować, jest wkład rozwoju tego sektora w jakość życia na danym obszarze: wpływ na system kształcenia, na wzorce zachowań młodych ludzi, a także na wzrost zainteresowania kulturą, która jest rozpowszechniana za pośrednictwem PKT, co przyczynia się do ożywienia dynamiki miast i obszarów lokalnych.

3.7 Trzeba wreszcie podkreślić możliwości wiążące się z zastosowaniem nowych technologii w sektorze, przywołując chociażby zjawisko „mediów społecznych”, polegających na tym, że użytkownicy dzielą się treściami tekstowymi, obrazami, nagraniami wideo i audio. Sektor ten może być źródłem ciekawych pomysłów, produktywnych dialogów i owocnych sporów (przykładem Wikinomics), z którymi jednak wiążą się trudności w zarządzaniu, np. w dziedzinie praw własności intelektualnej w odniesieniu do treści wspólnych. Nowe technologie mogą ponadto przyczyniać się do zwalczania piractwa cyfrowego.

3.8 Sektor znajduje się jednak nadal w niepewnej sytuacji. Z jednej strony jest zdominowany przez MŚP, a z drugiej uzależniony od tworzenia się systemów oligopolistycznych, które zabijają konkurencję (tzw. „efekt bestsellera”): doskonałym przykładem są tu spółki działające w dziedzinie multimedialnych lub reklamy w skali światowej.

3.9 Zasadnicza pozostaje rola, jaką odgrywają MŚP. To właśnie one podejmują ryzyko związane z innowacjami nietechnologicznymi, z inwestowaniem w nowe talenty i nowe formy estetyczne oraz z próbą zapewnienia konsumentom bogatej, zróżnicowanej oferty. Pojawia się niemniej problem masy krytycznej inwestycji, która może zapobiec penetracji rynku europejskiego przez produkty zachęcające do przyjmowania wartości i wzorców zachowania obcych kulturze europejskiej. W związku z tym wskazane byłoby przyjęcie konkretnych środków wspierających promowanie lokalnych systemów MŚP oraz rozwój klastrów regionalnych i korzyści skali.

3.10 W Europie kierunki polityki dotyczące branży kultury i branży twórczej są nadal różnorodne. W niektórych państwach członkowskich sektor korzysta z pokaźnych inwe-

stycji publicznych, a w innych są to głównie inwestycje prywatne⁽⁵⁾. Pomijając ocenę skuteczności tychże kierunków polityki, nie można zaprzeczyć, że fragmentaryczność przepisów i rynków krajowych w tej dziedzinie stanowi de facto zakłócenie konkurencji na rynku europejskim. Sama zielona księga podkreśla, jak istotne jest wzmoczenie wysiłków na rzecz większej konkurencyjności europejskiej w tym sektorze, co będzie sprzyjać różnorodności kulturowej. Ponadto kluczowe znaczenie dla wsparcia polityki europejskiej w tym sektorze mają odpowiednie zachęty do analiz porównawczych.

3.11 Na szczeblu wspólnotowym zarówno Komisja (komunikat z dnia 10 maja 2007 r. dotyczący europejskiej agendy kultury w dobie globalizacji świata), jak i Rada (plan prac w dziedzinie kultury na lata 2008–2010 z dnia 10 czerwca 2008 r.) czy Parlament (rezolucja w sprawie przemysłu kulturalnego w Europie z 10 kwietnia 2008 r.) stawiają sobie za cel zoptymalizowanie potencjału PKT, w szczególności w odniesieniu do MŚP. Pośród planowanych działań należy wspomnieć Europejskie Stowarzyszenie Branż Twórczych (*European Creative Industries Alliance*), które zostanie powołane w 2011 r. w ramach programu na rzecz przedsiębiorczości i innowacji należącego do programu na rzecz konkurencyjności i innowacji⁽⁶⁾. Do innych inicjatyw należy utworzenie grupy roboczej ds. PKT, w której skład wejdą eksperci z państw członkowskich, oraz przeprowadzenie badań na temat wkładu kultury w kreatywność, przedsiębiorczego wymiaru branży kultury i branży twórczej oraz wkładu kultury w rozwój gospodarczy na szczeblu lokalnym i regionalnym, a także opracowanie zielonej księgi w sprawie PKT.

4. Zagadnienia objęte debatą oraz priorytety ustalone w ramach konsultacji z zainteresowanymi stronami

4.1 Wraz z opublikowaniem zielonej księgi z dnia 27 kwietnia 2010 r. Komisja zapoczątkowała debatę na temat potencjału rozwojowego PKT, podkreślając znaczenie różnorodności kulturowej, globalizacji i cyfryzacji, jako siły napędowej tego procesu, a także konieczność zapewniania branży odpowiednich instrumentów – takich jak możliwość eksperymentowania i realizowania inwestycji dzięki łatwieszemu dostępowi do kredytów – oraz promowania rozwoju przez zmianę kierunków polityki terytorialnej.

4.2 Wysiłki Komisji będą się koncentrować na trzech głównych obszarach polityki: na „Europejskiej agendzie cyfrowej”, jednym z siedmiu projektów przewodnich strategii „Europa 2020”, w ramach którego Komisja zamierza utworzyć jednolity rynek treści i usług dostępnych *on-line*; na szczególnych działaniach mających na celu wzmocnienie roli PKT jako katalizatorów innowacji i zmian strukturalnych, które to działania zostaną podjęte w ramach projektu przewodniego „Unia innowacji”; oraz na strategii dotyczącej praw własności intelektualnej, której celem jest osiągnięcie niezbędnej równowagi pomiędzy ochroną i rozpowszechnianiem nowych modeli biznesowych.

⁽⁴⁾ Badanie KEA wskazuje w tym względzie na trzy główne kanały: (<http://www.keanet.eu/report/BISScreativeindustries.pdf>): związek z rozwojem lokalnym/regionalnym; relacje międzybranżowe (np. między sektorem treści kreatywnych a TIK czy między kulturą a turystyką); wzajemne powiązania między branżami „twórczymi” i „nietwórczymi”. Raport został przygotowany przy okazji warsztatów zorganizowanych w Amsterdamie przez DG ds. Przedsiębiorstw, na których sporządzono również deklarację amsterdamską (<http://www.europe-innova.eu/creative-industries>).

⁽⁵⁾ Oczywiście szczegółowa analiza modeli polityki przemysłowej przyjętych w poszczególnych państwach członkowskich wymagałaby – także w tym wypadku – sporządzenia wspólnej i jednoznacznej definicji PKT. Niemniej celem finansowania publicznego jest na ogół promowanie branży kultury (teatru, kina, sztuki, fundacji itp.), co wywiera znaczny wpływ na całą branżę, wzięwszy pod uwagę wzajemne powiązania inwestycji w kulturę z rozwojem przemysłu kreatywnego.

⁽⁶⁾ Na inicjatywę przeznaczony zostanie budżet w wysokości 7,5 mln euro i przewiduje się, że będzie ona miała silny efekt dźwigni finansowej (ok. 100 mln euro w ciągu 3 lat).

4.3 W zielonej księdze sformułowane zostały jednak także otwarte pytania w celu pobudzenia szeroko zakrojonej debaty z udziałem wszystkich europejskich zainteresowanych stron (pojmowanych szeroko). Za pomocą niniejszej opinii EKES pragnie wnieść – w formie konkretnych sugestii i propozycji działań – własny wkład w debatę zainicjowaną przez Komisję. W tym względzie głównym punktem odniesienia dla EKES-u pozostają zalecenia opracowane przez platformę ds. potencjału branży kultury i branży twórczej. Niemniej pojawiły się także dodatkowe elementy, będące rezultatem dialogu zainteresowanych stron i wysłuchań ad hoc w Komitecie.

4.4 Przestrzeń fizyczna kreatywności, klastry i ich rola w rozwoju terytorialnym

4.4.1 Pierwszy element debaty wyszczególniony w zielonej księdze dotyczy kwestii „przestrzeni do eksperymentowania, innowacji i przedsiębiorczości” kreatywnej oraz znaczenia nowych technologii informacyjnych. W praktyce chodzi o tworzenie miejsc spotkań do celów współpracy interdyscyplinarnej, umożliwiających także eksperymentalne wykorzystywanie bardziej innowacyjnych rozwiązań opracowanych przez branżę twórczą, w których wspólnie z obywatelami / użytkownikami można by badać nowe języki i formy wyrazu obejmujące np. wielostronny odbiór treści artystycznych w formie cyfrowej (ośrodki przyszłości i przedsiębiorczości związane z produktami i usługami przedsiębiorstw branży twórczej, rzeczywistość wirtualna i miasteczka multimedialne).

4.4.2 Tego rodzaju fizyczne miejsca, które cechuje dążenie do zmian, mogą stanowić także bodziec do zwalczania marginalizacji niektórych terenów w porównaniu z dużymi miastami będącymi ośrodkami rozwoju kreatywnego (zasadniczo za główne klastry kreatywności europejskiej uznaje się najważniejsze aglomeracje miejskie, takie jak na przykład region Ile de France, Londyn Wewnętrzny (Inner London), prowincja Mediolan, Amsterdam, Madryt itp.?) – zob. opracowany przez Europejskie Centrum Monitorowania Klastrow „Priority Sector Report: Creative and Cultural Industries” – „Raport w sprawie sektorów priorytetowych: sektor twórczy i sektor kultury”).

4.4.3 Istnieje wiele powodów uzasadniających tworzenie klastrow przemysłowych o charakterze „kreatywnym”, np. rozwój gospodarczy miast i regionów, rozwój gospodarki opartej na wiedzy, turystyka kreatywna, wydajność łańcuchów produkcyjnych, efekt mnożnikowy w zakresie innowacyjności itp. Na podstawie tej wiedzy należałoby rozpocząć specjalne projekty sprzyjające rozszerzaniu takich klastrow, ich większemu rozpowszechnianiu w całej Unii i zakładaniu sieci na szczeblu europejskim.

4.4.4 Wiąże się to (zob. konkluzje Rady UE z dnia 29 kwietnia 2010 r.) z zasadniczą rolą branży twórczej, jej sieci i klastrow, które przyczyniają się do rozwoju regionalnego. W „Raporcie w sprawie sektorów priorytetowych: sektor twórczy i sektor kultury” Europejskiego Centrum Monitorowania Klastrow potwierdzono w sposób empiryczny bezpośredni związek między umiejscowieniem branży twórczej a rozwojem terytorialnym. Problem dotyczy wyboru najkorzystniejszych form współpracy z punktu widzenia włączenia PKT do strategicznego rozwoju regionalnego.

(7) Te skupiska terytorialne są związane przede wszystkim z określonymi podsektorami, takimi jak komputerowe nośniki informacji (computer media), nagrania audio (sound recording) i nagrania wideo (video recording).

4.4.5 Istotną cechą klastrow w dziedzinie kultury i kreatywności jest zależność od interwencji publicznych – zwłaszcza w fazie rozpoczynania działalności – i konieczność praktycznych działań integracyjnych służących włączeniu wszystkich podmiotów terytorialnych: administracji publicznej, przedsiębiorstw, systemu kształcenia i uczelni wyższych, podmiotów branży kultury, osób wykonujących zawody umysłowe i społeczeństwa obywatelskiego. Należy w związku z tym docenić związek tych klastrow z lokalną społecznością. Klastry te wykorzystują „wspólny zasób wiedzy” cechujący dane miejsce, są nieodłącznie związane ze sprzyjającymi warunkami niedającymi się powielić i, tym samym, zachęcają do innowacji i zmian (jak w przypadku np. Bilbao, Walencji, Amsterdamu, Ruhry itp.).

4.4.6 Samorządy lokalne (gminy, regiony itp.) we współpracy z innymi podmiotami terytorialnymi (uczelnie wyższe, banki, stowarzyszenia, publiczni lub prywatni wytwórcy treści itd.) odgrywają zatem zasadniczą rolę we włączaniu PKT do rozwoju regionalnego z myślą o osiągnięciu strategicznych celów sektora. W ramach polityki spójności UE uznano wieloraki wkład PKT w jej cele strategiczne (konwergencja, konkurencyjność, zatrudnienie, współpraca terytorialna i włączenie najsłabszych grup społecznych), chociaż trudno jest dokładnie określić jego skutki.

4.4.7 Pośród konkretnych przykładów miejsc służących skupianiu i wymianie kultury i kreatywności poza wielkimi ośrodkami miejskimi, często na obszarach transgranicznych lub o trudnych warunkach gospodarowania, oprócz ugruntowanych doświadczeń Walencji EKES podkreśla niedawne doświadczenie „laboratoriów miejskich” w regionie Apulia, które polegało na tym, że porzucone zabudowania, puste budynki szkolne, opuszczone zabytkowe budynki, dawne klasztory, rzeźnie, targowiska i koszary w całym regionie odrestaurowano i wyposażono w odpowiednie urządzenia i sprzęty, dzięki czemu stały się one – przy wsparciu regionu – prawdziwymi centrami kulturalnymi i twórczymi dla młodzieży.

4.5 Europejska przestrzeń kreatywności: ramy regulacyjne

4.5.1 Inną kluczową kwestią w zwalczaniu marginalizacji jest mobilność artystów i podmiotów branży twórczej. Wymiana sprawdzonych rozwiązań jest bowiem niezbędna w celu tworzenia nowych możliwości oraz zachęcania obywateli europejskich do wzajemnego poznawania i lepszego zrozumienia swoich kultur.

4.5.2 Istnieje jednak wiele czynników utrudniających mobilność, na ogół związanych z przepisami wizowymi, systemami podatkowymi i innymi przeszkodami o charakterze administracyjnym wynikającymi z różnych uregulowań dotyczących sektora w poszczególnych krajach europejskich, a także różnic między poszczególnymi organami administracji regionalnej.

4.5.3 Konkretnie propozycje działań na rzecz mobilności obejmują: promowanie koprodukcji europejskich lub wymiany doświadczeń i umiejętności – zarówno na etapie produkcji, jak i projektowania – na poziomie poszczególnych sektorów oraz na poziomie międzysektorowym; zapewnienie środków na dokonywanie tłumaczeń na języki rzadziej używane i na języki nieeuropejskie; promowanie specjalnych działań na rzecz wzajemnego uznawania różnych udokumentowanych rodzajów działalności, kwalifikacji zawodowych i kompetencji; zawieranie porozumień o unikaniu podwójnego opodatkowania. W „kreatywnej gospodarce kulturalnej” mają udział zawody umysłowe; mogą się one przyczynić do rozwoju sieciowego projektu pilotażowego, który mógłby przyciągać kreatywny wkład, pochodzący również spoza Unii Europejskiej.

4.5.4 W tym zakresie technologie informacyjno-komunikacyjne są źródłem nowych możliwości zarówno w odniesieniu do wytwarzania produktów kreatywnych, jak i do ich rozpowszechniania i korzystania z nich przez użytkowników końcowych. W maju 2010 r. Komisja Europejska przedstawiła ambitną Europejską agendę cyfrową (pierwszy z siedmiu projektów przewodnich strategii „Europa 2020”). Agenda ma siedem celów: przewiduje m.in. nowy jednolity rynek w celu wykorzystania atutów związanych z erą cyfrową, znaczne zwiększenie możliwości dostępu obywateli europejskich do szybkiego i bardzo szybkiego internetu, wyposażenie wszystkich obywateli europejskich w umiejętność posługiwania się technologiami cyfrowymi oraz zapewnienie im dostępnych usług internetowych.

4.5.5 Główną przeszkodą w wykorzystywaniu potencjału cyfrowego sektora jest jednak brak ram regulacyjnych zapewniających ochronę prawa własności intelektualnej treści kulturalnych i kreatywnych w formie cyfrowej (obowiązujące obecnie zasady są często ukierunkowane jedynie na potrzeby dużych podmiotów gospodarczych), a także prawa dostępu do tego rodzaju treści dla użytkowników/obywateli i MŚP, zwłaszcza tych z obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (często borykają się oni z zasadami dostępu, które są ograniczające i uciążliwe).

4.5.6 Kwestię praw własności intelektualnej należy rozpatrywać łącznie z problemem piractwa i podrabiania, z powodu którego, zgodnie z szacunkami, tylko w 2008 r. branża twórcza (kino, seriale telewizyjne, produkcja muzyczna i oprogramowanie) straciła 10 mld euro wpływów i 185 000 miejsc pracy (zob. badanie TERA „*Costruire un'economia digitale: l'importanza di salvaguardare i livelli occupazionali nelle industrie creative dell'UE*” – Na drodze do gospodarki cyfrowej: znaczenie utrzymania miejsc pracy w branży twórczej UE). Piractwo cyfrowe to rodzaj przestępczości, który dotyka zarówno małych, jak i dużych przedsiębiorstw i który wymaga podjęcia na szczeblu europejskim skuteczniejszych i bardziej skoordynowanych środków w celu zapewnienia ochrony również konsumentom i przeciwdziałania zjawisku nielegalnej produkcji na szerszą skalę.

4.5.7 W tym kontekście należy docenić rozwiązania dostarczane przez model oparty na „otwartym źródle” i idei Wikinomics, biorąc pod uwagę ich szczególną zdolność do podnoszenia wartości pracy w małych środowiskach, którą cechują fragmentaryczne procesy produkcyjne, wysoce indywidualny wkład kreatywny, zmienne cykle produkcyjne i ograniczone środki finansowe.

4.5.8 W raporcie projektu CReATE⁽⁸⁾ na temat technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz komunikacji i informacji (CReATE Project Report on ICT and CI) wyszczególniono cztery główne tendencje, w przypadku których TIK mogą stanowić bodziec dla rozwoju gospodarczego PKT: dystrybucja cyfrowa ułatwiająca udostępnianie treści w sieci, budowanie doświadczeń wizualnych, ograniczenie efektu „blokady” i trwałe rozwijanie nowych rodzajów przedsiębiorczości – zwłaszcza na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania – a także zdolność dostosowywania organizacji pracy do dostępnych w terenie zasobów, powiązanych ze sobą dzięki technologiom i wytwórcom treści w ramach partnerstw publiczno-prywatnych z możliwością udziału obywateli.

⁽⁸⁾ Więcej informacji na temat projektu CReATE znajduje się na stronie: <http://www.lets-create.eu/>.

4.5.9 Drugie pytanie postawione przez Komisję dotyczy promowania współpracy między szkołami artystycznymi i szkołami projektowania a przedsiębiorstwami, szczególnie rzemieślniczymi, a także rozwijania umiejętności posługiwania się technologiami cyfrowymi, szczególnie tam, gdzie ich nie ma lub gdzie są słabo rozwinięte. Już w „Manifeście kreatywności UE” na 2009 r. podkreślono konieczność „zmiany formuły nauczania”, tak aby „przygotowywało ono do funkcjonowania w społeczeństwie opartym na wiedzy”. Istnieje jednak szczególnie problem związany z brakiem integracji procesu kształcenia ze światem przedsiębiorczości, zwłaszcza jeśli chodzi o rozwój kreatywności, tzw. „e-umiejętności” oraz ogólnej zdolności przystosowania zasobów ludzkich do nadzwyczajnego rozwoju sektora.

4.5.10 Konkretnie propozycje działań w tym zakresie obejmują:

- a) propagowanie większej wiedzy na temat branży twórczej na poziomie kształcenia podstawowego; promowanie większej „kreatywnej przedsiębiorczości”, m.in. poprzez stwarzanie częstszych okazji do współpracy między szkolnictwem podstawowym a szkołami artystycznymi i szkołami projektowania (np. staże i seminaria);
- b) wprowadzenie konkursów i nagród dla młodych talentów i dla szkół wspierających odpowiednie umiejętności;
- c) promowanie kształcenia artystycznego i kształcenia w zakresie kultury oraz rozwijanie ogólnego zainteresowania pracą i produktami branży twórczej na etapie kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego;
- d) wspieranie absolwentów działających w sektorze poprzez bezpośrednie ułatwienia finansowe lub wsparcie zatrudniających ich przedsiębiorstw;
- e) wspieranie „zdolności do zatrudnienia” w ramach procesów kształcenia ustawicznego oraz uznawania tytułów na szczeblu europejskim;
- f) rozwój informatycznych i technologicznych umiejętności studentów szkół artystycznych i szkół projektowania;
- g) zapoczątkowanie partnerstw we współpracy z MŚP i przedsiębiorstwami rzemieślniczymi w UE w celu przyczynienia się do procesu przekazywania wiedzy, przedsiębiorczości i wszystkich tych wartości niematerialnych, które stanowią podstawę rozwoju kreatywności.

4.6 Finansowanie kreatywności

4.6.1 Trzecie pytanie zadane przez Komisję dotyczy finansowania kreatywności, czyli sposobu ożywiania inwestycji prywatnych oraz partnerstw publiczno-prywatnych z udziałem obywateli (PPPP) i ułatwienia dostępu do kredytów PKT. W tym kontekście z jednej strony należy podkreślić, że przywiązywanie większej wagi do aspektów opłacalności gospodarczej i finansowej projektów i działań realizowanych przez przedsiębiorstwa z pewnością przyczyniłoby się do zwiększenia dostępu do kredytów, z drugiej zaś trzeba zwrócić uwagę na niewielkie kompetencje instytucji kredytowych w zakresie oceny gospodarczych i finansowych skutków „nowych pomysłów”.

4.6.2 Konkretnie propozycje w tej dziedzinie są następujące:

- a) zastosowanie wytycznych planu biznesowego do realizacji projektów, usług i działań związanych z kreatywnością i kulturą oraz zastosowanie wskaźników jakości procesów i opłacalności gospodarczo-finansowej ułatwiających przeprowadzanie techniczno-ekonomicznej oceny inwestycji podejmowanych w sektorze bez zbędnego obciążenia finansowego i administracyjnego MŚP;
- b) wprowadzenie odpowiednich szkoleń dla podmiotów dokonujących oceny, opracowanie strategii politycznych i programów wspierających PKT, opartych na podejściu całościowym;
- c) zapewnienie, przy niewielkich nakładach, wsparcia finansowego na projektowanie i rozpoczęcie działalności lub do celów przeprowadzenia wstępnej oceny wykonalności i opłacalności projektów (na przykład uzyskania certyfikatu wykonalności), przy jednoczesnym umożliwieniu zdobycia dodatkowych środków na realizację etapów produkcji i na rozpowszechnienie wyników ze strony szerszego grona zainteresowanych przedsiębiorstw;
- d) przyjęcie systemów podatkowych przyjaznych dla PKT, w szczególności dla MŚP działających indywidualnie lub grupowo, poprzez włączenie do nich ulg podatkowych i zwolnień (np. mniejszy podatek VAT na produkty *off-line* i *on-line* w tym sektorze, jak ma to miejsce w USA);
- e) opracowanie form korzystnych instrumentów kredytowych obejmujących mieszane, publiczno-prywatne fundusze gwarancyjne dla MŚP (europejska sieć konsorcjów poręczeniowych MŚP) i finansowanie odnawialne;
- f) propagowanie nowych form stowarzyszenia i partnerstwa między różnymi zainteresowanymi stronami w określonych sektorach (np. TIK, muzyka, wydawnictwa itp.).

4.6.3 Powiązaną kwestią jest wsparcie europejskie na rzecz inwestycji w sektorze. Ukierunkowana polityka wsparcia na szczeblu europejskim powinna przyczynić się również do harmonizacji uregulowań na szczeblu krajowym i regionalnym oraz polityki promowania sektora w odniesieniu do pomocy ze środków publicznych oraz dostępu do kredytów prywatnych i korzystnych instrumentów kredytowych w celu stworzenia partnerstw i projektów między obszarami o różnym poziomie rozwoju (zob. raport KEA „*Business Innovation Support Services for Creative Industries*” – „Usługi wsparcia innowacji w biznesie na rzecz branży twórczej”) ⁽⁹⁾.

4.7 Wymiar społeczny kreatywności

4.7.1 Ponadto warto podkreślić wpływ tworzenia klastrów kreatywności na społeczeństwo. Istnieje ścisły związek między wzrostem gospodarczym a wzrostem społecznym danych wspólnot, stanowiący swoistą cechę rozwoju PKT. Sektor jest zatem nieodłącznie związany z otoczeniem: klastry czerpią bodźce do rozwoju z niedających się odtworzyć gdzie indziej, lokalnych stosunków społeczno-gospodarczych; podmioty gospodarcze sektora są przywiązane do danego obszaru, a ponadto branża jest blisko powiązana z sektorem kształcenia i szkoleń. Wymaga to prowadzenia zorganizowanego dialogu między PKT i organami władz lokalnych, wraz z dostosowywaniem kompetencji instytucji i administracji poprzez prowadzenie ukierunkowanych szkoleń i aktywny udział lokalnych społeczności.

4.7.2 EKES podkreśla zatem, że konieczne jest, by w obrębie instytucji europejskich wspierać zorganizowany dialog na temat społecznych skutków tworzenia klastrów kreatywności i na temat poprawy warunków pracy osób zatrudnionych w sektorze. Sektor wymaga bowiem ukierunkowanych działań w zakresie zabezpieczenia społecznego, jako że charakteryzują go takie specyficzne cechy, jak np. coraz powszechniejsza niepewność zatrudnienia, umowy zawierane na krótki i bardzo krótki okres, brak odpowiedniej ochrony praw własności intelektualnej, brak przepisów wspierających mobilność pracowników, osób wykonujących wolne zawody i artystów.

Bruksela, 21 października 2010 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Staffan NILSSON

⁽⁹⁾ Zob. przypis 4.